

*Пам'ятаємо*

*Видатний письменник мандрівник, воїн-залізничник (до 100-річчя з дня народження Іллі Ветрова)*



У вересні 2014 р. виповнюється 100 років із дня народження Іллі Ветрова і 20 років із того дня, коли перестало битися серце цієї унікальної людини, – талановитого письменника, воїна-залізничника, мандрівника, учасника піонерних гірських сходжень і експедицій, популяризатора географічної науки, активного туризму і альпінізму.

... Ілля Юхимович Ветров народився 6 вересня 1914 р. у с.Нове Ковно (зараз у складі м.Нікополя) Дніпропетровської області.

У 1929 р. після закінчення неповної середньої школи працював слюсарем, ковалем у Нікополі, Дніпропетровську, вчився на робфаці, потім у Дніпропетровському інституті інженерів залізничного транспорту, де отримав диплом інженера-механіка локомотивного господарства. Із 1936 року брав участь і був керівником піших високогірних походів на Кавказі, Тянь-Шані, Памірі, Алтаї, у Карпатах. Зокрема, учасник зимового сходження на Ельбрус 1939 р. Сходження проводилося незважаючи на відсутність великомасштабних карт та необхідної літератури. У роки Великої Вітчизняної війни пішов добровольцем у партизанський загін, який діяв на Лівобережжі України, був розвідником, брав участь у боях із каральними загонами гітлерівців та звільненні 500 військовополонених у районі Новомосковська (Дніпропетровська обл.) і ряді інших операцій. За завданням партизанського командування Ілля Ветров подолав ворожими тилами близько 2000 кілометрів, перетнув лінію фронту і повідомив командування про підняття німецькими егерями фашистських штандартів на Ельбрусі. На посаді заступника начальника 7-ї колони, а пізніше – начальника 16-ї колони паровозів особого резерву Народного комісаріату шляхів сполучення пройшов бойовий шлях від Сіверського Донця до Берліна та Бреславля (нині м.Вроцлав у Польщі). Три його паровози, які доставляли перші військові ешелони в повалений Берлін (у тому числі урядову делегацію на історичну Потсдамську конференцію) відставлені на вічну стоянку (у Дніпропетровську, обласному центрі Казахстану – Джамбулі, на ст.Тихорецькій у Краснодарському краї). Упродовж багатьох років Ілля Юхимович Ветров як член Українського Географічного товариства, Спілки журналістів України, Центральної Ради ветеранів війни та праці залізничного транспорту СРСР, один із найстаріших українських

мандрівників-гірськосходжувачів, продовжував активну письменницьку діяльність, багато подорожував, проводив велику роботу щодо пошуку зниклих без вісті героїв війни. За ініціативи І.Ю.Ветрова в депо «Київ-пасажирський» було створено музей бойової і трудової слави, меморіал Героїв Великої Вітчизняної війни.

Увесь свій унікальний суспільний та військовий досвід (а нагороджений І.Ветров був 18 орденами і медалями), незабутні зустрічі з цікавими людьми, екстремальні, небезпечні для життя ситуації, через які пройшов і у воєнні роки, і у повоєнний час, Ілля Ветров виклав у своїх численних книгах і нарисах. Відомо багато прикладів цікавих журналістських спостережень, подорожніх замальовок, – пригадаємо хоча б «Землю за океаном» росіян Василя Пескова і Бориса Стрельникова про подорож Сполученими Штатами Америки, науково-популярні книги Володимира Шнейдерова та його наступника по «Клубу кіноподорожей» Юрія Сенкевича, небайдужі нариси українця Миколи Хрієнка, спрямовані на захист природної і культурної спадщини нашої країни, захоплюючі репортажі чехів Зікмунда і Ганзелки (про їх трансконтинентальну подорож Північною та Південною Америкою) та Рибара і Гейми («Автостопом до Непала»), – та своє неповторне звучання мають і роботи Іллі Ветрова, – хоча б тому, що його світосприйняття, як і кожної талановитої людини, є неповторним, як і неповторним був простір і час, де жили душа і талант Іллі Юхимовича. Він є автором 22 художньо-документальних книг, понад 200 публікацій (у т.ч. у журналах «Вокруг света», «Знання та праця», «Юность» та ін.), присвячених унікальним експедиційним враженням, спогадам про війну, розвитку залізничного транспорту, який врешті-решт надав йому можливість постійно бути в дорозі [5–28]. Серед його книг про Світ Подорожей і Небезпеки, Вічність і Мудрість Стихії, про Волю, Подолання і Прагнення до Меті назвемо лише деякі: «Володар гір» (1973), «Перевал Бечо» (1974), «Следы на вершинах» (1974), «К белым пятнам Памира: записки альпиниста» (1981), «Южная параллель» (1984), «В горах Алтая и Тянь-Шаня» (1988), «Колумб Небесных гор» (1993) та ін. Книгу «Первый на Хан-Тенгри» (*Хан-Тенгри – гірська вершина у Центральному Тянь-Шані, на кордоні Киргизії і Казахстану. Висота 6995 м. Має форму піку, складена мармуризованими вапняками. Найбільше зледеніння на Тянь-Шані (загальна площа близько 2500 км<sup>2</sup>, у т.ч. найбільший льодовик Інильчек) [3]. Перше сходження українські (радянські) альпіністи здійснили на Хан-Тенгри 11 вересня 1931 р. (українці М.Погребельський, Б.Тюрін, австрієць Ф.Зауберер).*) (1971), присвячену діяльності відомого українського мандрівника та дослідника М.Т.Погребельського (23.12.1892–16.08.1956), перекладено японською мовою.

Книги Іллі Юхимовича, присвячені чи-то нордичній природі високогір'я, чи-то Каракумам, Кизилкумам, пустелям Прикаспію, пронизані шаною до всього живого. Особливо це важливо зараз, коли на Землі залишається все менше «білих плям», а природа стає все більш вразливою. У його книгах знаходимо цікаві відомості з картографії, топографії, топоніміки, мінералогії, петрографії, гідрології, лімнології,

геоботаніки, етології (*Етологія – наука, що вивчає особливості поведінки тварин у природних умовах їх існування.*) тощо. З інтересом сприймаються його історичні екскурси, психологічні замальовки, відомості про погоду і клімат, фауну та флору, хоча і належать вони людині з технічною освітою. Одним із правил Іллі Юхимовича було – «жодного дня без рисочки» – записи і спостереження проводились постійно, ретельно, професійно. Вражає його спостережливість, скрупульозність в описі тих чи інших подій або природних реалій. Ось як він пише про загадковий гідротермальний режим оз.Іссык-Куль у Киргизії: «Пришедшие из суровой Сибири, с берегов Енисея, киргизские племена были поражены и другим невиданным явлением: озеро не замерзает даже в самые лютые зимы, его голубая гладь не покрывается льдом, а лишь иногда у берегов образуется узкая кромка припая. И они называли это озеро Иссык-Кулем – «Горячим озером», «Горячим морем». На самом деле замерзнуть ему не дают соленая вода и штормы, бушующие здесь осенью и весной. «Отапливают» Иссык-Куль еще и горячие источники, бьющие на глубине 700–800 метров» [16].

Однією з найбільш знакових праць Іллі Юхимовича була розповідь про епопею сходження на Хан-Тенгри. Ось як писав про цю подію у передмові до книги І.Ветрова «Первый на Хан-Тенгри: Путешествия М.Т.Погребецкого» академік І.М.Францевич (*Францевич Іван Микитович (1905–1985), український вчений в галузі фізичної хімії і матеріалознавства, академік АН УРСР, заслужений діяч науки і техніки України, Герой Соціалістичної Праці (у 1955–1973 рр. – директор Інституту проблем матеріалознавства АН УРСР), учасник ряду експедицій на Памір, Тянь-Шань і Кавказ, альпініст.*): «Не раз, замилювавшись красою Тянь-Шаню, стояли у глибокому роздумі російські та зарубіжні мандрівники, не знаючи, як потрапити у цей загадковий світ, позначений на географічних картах білою плямою. Починаючи з 1856 р. одна за одною йшли углиб Тянь-Шаню наукові експедиції. Тут побували видатний географ і мандрівник П.П.Семенов-Тянь-Шанський, гірський інженер І.В.Ігнат'єв, італійський альпініст Чезаре Баргезе, угорські зоологи Георг Альмаші та Штуммер Траунфельс, мюнхенський географ доктор Готфрид Мерцбахер. У той же час жодна з цих експедицій не змогла проникнути углиб Центрального Тянь-Шаню, у район піку Хан-Тенгри – неприступного Володаря неба, як його величали на сході. «Всіх мандрівників, – писав відомий російський дослідник І.В.Мушкетов (*Іван Васильович Мушкетов (1850–1902) – видатний геолог і геоморфолог, дослідник Середньої Азії, Південного Уралу, Кавказу, Прикаспію та ін. Запропонував наукову концепцію геологічної будови Середньої Азії. Першим класифікував великі форми рельєфу піщаних пустель. Відкрив ряд родовищ корисних копалин. Заклав основи гляціології. Зробив висновок про відступання льодовиків на території Росії, про більшу активність льодовиків Кавказу порівняно із середньоазіатськими. Його праця «Туркестан», де узагальнено результати досліджень території Середньої Азії, актуальна і нині. Ім'я Мушкетова носять гірський хребет, льодовики на Тянь-Шані та Паміро-Алаї, вулкан у басейні р.Вітім та ін. [1–2]), – які приходили з того чи іншого боку до Хан-Тенгри, дивували його велетенські розміри, страшні снігові карнизи, численні льодовики. Але всі лише спостерігали здалеку і*

не наважувалися підступитися до цього колоса». Справжнє завоювання Центрального Тянь-Шаню почалося у 1920–30-ті роки, і одним із перших розвідників цих гір, першосходжувачем на Хан-Тенгрі став дослідник і альпініст Михайло Тимофійович Погребецький. Сходження на Хан-Тенгрі проходило в умовах вкрай важких і небезпечних для життя. Воля, наполегливість і великий досвід допомогли М.Т.Погребецькому подолати ці труднощі, і у 1931 р. пік Хан-Тенгрі був взятий» [5].

Природно, що підґрунтям створення літературних праць Іллі Юхимовича, які завжди матимуть свого відданого читача, були ті глибокі враження, той «адреналіновий стан», що дарували йому Дорога, Царина Вітру і Гір, Снігу і Скель. Загалом на рахунку цього видатного мандрівника і письменника понад 100 сходжень на гірські вершини. Він – учасник Памірських, Тянь-Шанських та Алтайських експедицій (*Ці регіони знайомі й авторам цієї публікації: Євгенія Ветрова разом із батьком брала участь у подорожах на Кавказ, Алтай, Паміро-Алай, Тянь-Шань, а Олександр Бейдик із групою студентів і викладачів географічного факультету Київського університету ім.Т.Г.Шевченка був учасником експедицій: у червні 1973 р. – на Тянь-Шань (сходження на льодовик Кара-Баткак (висотою понад 4 тис. м) хребта Кюнзьой-Ала-Тоо північних відрогів Тянь-Шаню у Джети-Огузькому р-ні Киргизії); у червні 1984 р. – на Алтай (Алтайський заповідник, оз.Телецьке, Мультинські озера); у січні 1989 р. – на Памір (заповідник Раміт, р.Кафірніган, Каратегинський хребет). (1976, 1978, 1979, 1982, 1986 рр. та ін.), першосходжувач на пік «Київська Зоря» (Паміро-Алай), учасник експедицій на пік 1500-річчя Києва (5493 м) у відрогам хребта Петра I на Памірі, пік Шевченка (4200 м, Східний Кавказ, Дигорська поляна) тощо. Залишилось ім'я І.Ветрова і на географічній карті – одна з вершин у хребті Петра Першого на Памірі носить ім'я Іллі Ветрова. За участь у Памірських та Тянь-Шанських експедиціях нагороджений пам'ятною медаллю М.М.Пржевальського (Пржевальський Микола Михайлович (1839–1888) – видатний мандрівник, географ, генерал-майор. У 1867–1885 рр. здійснив п'ять великих експедицій Азією; вперше дослідив основні риси природи внутрішніх областей Центральної Азії. Російське географічне товариство у 1891 р. встановило Срібну медаль і премію ім.М.М.Пржевальського, а Географічне товариство СРСР (1946 р.) – Золоту медаль його імені [1–2]).*

Помер Ілля Юхимович 20 вересня 1994 р., скінчивши свій 80-річний земний шлях (похований він у Києві на Берковцях). Його девізом упродовж багатьох років були слова: «Життя треба сприймати таким, яким воно є – з усіма його перипетіями та складностями. І радіти життю, – іншого життя не буває».

Список використаних джерел:

1. Галицький В.І., Галицька Н.Ф. Географічні відкриття, дослідження і дослідники: Календар-довідник. – К.: Рад. шк., 1988.
2. Моляко Г.И., Франчук В.П., Куличенко В.Г. Геологи. Географы: Биографический справочник. – К.: Наукова думка, 1985.
3. Краткая географическая энциклопедия. В 5-ти т. – М.: Советская энциклопедия, 1960–1964.

4. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. / Відп. ред. О.М.Маринич. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1989–1993.
5. Ветров И.Е. Первый на Хан-Тенгри: Путешествия М.Т.Погребеецкого. Серия «Замечательные географы и путешественники». – М.: Мысль, 1971. – 79 с.
6. Ветров И.Е. Бечойська легенда. – К.: Молодь, 1971. – 130 с.
7. Ветров І.Ю. Володар гір. – К.: Наукова думка, 1973. – 174 с.
8. Ветров И.Е. Перевал Бечо. – М.: Молодая гвардия, 1974. – 128 с.
9. Ветров И.Е. Следы на вершинах. – К.: Молодь, 1974. – 173 с.
10. Ветров И.Е. Вершины снежных барсов. – К.: Здоров'я, 1978. – 96 с.
11. Ветров И.Е. К белым пятнам Памира: Записки альпиниста. – К.: Молодь, 1981. – 256 с.
12. Ветров И.Е. Лыжня ведет к вершине. – К.: Здоров'я, 1983. – 104 с.
13. Ветров И.Е. Южная параллель: Очерки. Для сред. и ст. школ. возраста. – К.: Веселка, 1984. – 183 с.
14. Ветров И.Е. В горах Алтая и Тянь-Шаня. – К.: Здоров'я, 1988. – 176 с.
15. Ветров И.Е. Красный беркут. – К.: Молодь, 1989. – 198 с.
16. Ветров И.Е. Колумб Небесных гор. – К.: Здоров'я, 1993. – 160 с.
17. Ветров І.Ю. В лісах під Новомосковськом: спогади партизана. – Дніпропетровськ: Дніпропетровське книжкове видавництво, 1963. – 270 с.
18. Ветров И.Е. Подвиг остается жить. – К.: Изд-во политической литературы Украины, 1966. – 186 с.
19. Ветров И.Е. В лесах под Новомосковском. – Днепропетровск: Промінь, 1968. – 2-е вид. – 295 с.
20. Ветров І.Ю. Олексій Смирнов. – Дніпропетровськ: Промінь, 1972. – 75 с.
21. Ветров І.Ю. З особливим дорученням. – К.: Політвидав України, 1976. – 151 с.
22. Ветров И.Е. Дорога на Потсдам. – М.: Политиздат, 1976. – 112 с.
23. Ветров И., Симонович Н. Дружбы окрыляющий пример. – К.: Политиздат Украины, 1977. – 113 с.
24. Ветров И.Е. Таинственный доктор. – К.: Политиздат Украины, 1979. – 127 с.
25. Ветров И.Е. По заданию ставки. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 255 с.
26. Ветров И.Е. Особый резерв: Записки военного железнодорожника. – К.: МКП «Транспорт України», 1994. – 272 с.
27. Ветров І.Ю. В серці Небесних гір. // Український географічний журнал. – 1993. – № 1. – С.50–52.
28. Ветров І.Ю. Таємниця льодового велетня. // Український географічний журнал. – 1993. – № 2. – С.61–62.

Є.І. Ветрова, О.О. Бейдик